

Beata Szluz

"Edukacyjne obszary "głębokiej zmiany" w dialogu i perspektywie",
oprac. Anna Karpińska, Białystok
2005 : [recenzja]

Nauczyciel i Szkoła 3-4 (32-33), 241-247

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Beata Szluz

Recenzja książki: Anna Karpińska (red.), Edukacyjne obszary „głębokiej zmiany” w dialogu i perspektywie,

Wydawnictwo Uniwersyteckie Trans Humana, Białystok 2005, s. 420.

Jesienne Augustowskie Spotkania Naukowe *Edukacja w dialogu i perspektywie* zaowocowały kolejnymi publikacjami, które doskonale wpisują się w nurt rozważań obejmujących problematykę współczesnych przemian zachodzących w obszarze edukacji. Jedną z nich jest książka, która nosi tytuł *Edukacyjne obszary „głębokiej zmiany” w dialogu i perspektywie*, pod redakcją naukową profesor Anny Karpińskiej. Książka jest pokłosiem konferencji, która - jak stwierdza w tekście kończącym niniejszą publikację profesor Jerzy Niemiec - „była «zderzeniem» seniorów z przedstawicielami młodego pokolenia (...)” (s. 417). Podkreśla ponadto, że: „Wymiana wielu poglądów nie była łatwa. Wszyscy jednak zgodnie poszukiwali jak najlepszych uogólnień i strategii dla rozwoju szkolnictwa w naszym kraju” (s. 417).

Prezentowany tom studiów bilansuje wyniki dyskusji nad modelem współczesnej szkoły i edukacji, jest równocześnie próbą wskazania obszarów, które wymagają refleksji i podjęcia radykalnych zmian. Jednocześnie ich duże znaczenie naukowe oraz społeczne powoduje, że książka zainteresuje zarówno pracowników naukowych, jak też pedagogów, pracowników administracji oświatowej, socjologów, psychologów oraz studentów. Jest godna polecenia tym czytelnikom, którzy poszukują inspiracji do własnych rozważań. Autorom udało się bowiem uniknąć zbyt głębokiego zagłębiania się w zagadnienia szczegółowe a jednocześnie uchwycić sedno sprawy.

Rozważania podzielono na dwa profile tematyczne - w pierwszym skupiono uwagę na dydaktyce jako nauce i jej znaczeniu dla projektowania sytuacji edukacyjnych, natomiast w drugim na obszarach „głębokiej zmiany”, do których zaliczono kształcenie zawodowe, szkolnictwo wyższe i tzw. dziedziny zaniechane (prawo oświatowe, politykę oświatową, poradnictwo zawodowe). Ze względu na wielość zamieszczonych w tomie artykułów trudno dokonać szczegółowego przedstawienia wszystkich zawartych w nim rozważań. W tym kontekście należy podkreślić, że nie jest to wyraz opinii, lecz zaproszenie czytelników do sięgnięcia po dzieło. Zawarte w nim teksty warto przeczytać w całości, mogą one bowiem

stanowić początek dalszych rozważań naukowych, bądź stać się inspiracją twórczej praktyki.

W tekście, który stanowi wprowadzenie do tomu Anny Karpińskiej, zatytułowanym *W poszukiwaniu źródeł edukacyjnego sukcesu. Aktywizacja „dziedzin zaniedbanych”*, czytelnik zostaje wprowadzony w sytuację i specyficzne problemy, które pojawiły się w omawianym obszarze w związku z funkcjonowaniem naszego kraju w ramach Unii Europejskiej, jak również wyniknęły z kolejnego etapu realizacji reformy systemu oświaty. Autorka stawia szereg pytań, które są wyzwaniem i zaproszeniem do dialogu społecznego na ten temat (s. 13-14).

Problemy jawiące się w obszarze dydaktyki, ze szczególnym uwzględnieniem badań niemieckich, stały się przedmiotem rozważań, których autorem jest Czesław Kupisiewicz (*Definicje, przedmiot i zadania dydaktyki w świetle współczesnych badań niemieckich*). Autor podkreśla, że poszukiwania w tym obszarze zmierzają w kierunku zbudowania takiego modelu dydaktyki, jaki odpowiadałby najbardziej potrzebom i aspiracjom XXI wieku, które są syntetycznie eksponowane w określeniu „społeczeństwo wiedzy” (s. 41). Zauważa jednocześnie konieczność przygotowania opracowania porównawczego, które uwzględniałoby charakterystykę stanu badań w zakresie dydaktyki w skali międzynarodowej (s. 42).

Krystyna Duraj-Nowakowa (*Krytycyzm interpretacji, czyli pogłębianie rozumienia studiowanego tekstu naukowego*) poszukuje w swych rozważaniach miejsca dla warsztatu pracy naukowej. W tym kontekście porusza kwestie studiowania literatury specjalistycznej i interpretowania pozyskanych w ten sposób danych teoretycznych, które posłużyć mają do opisu stanu wiedzy o wybranym przedmiocie zainteresowań poznawczych (s. 43).

Tekst Eugenii Iwony Laski (*Współczesna idea spotkań z Marią Montessori*) umożliwia czytelnikowi bliższe wniknięcie w teorię i działanie pedagogiczne Marii Montessori, daje również szansę poznawczego przybliżenia zasad i metod pracy z dzieckiem. Ukazana koncepcja może być doskonałym źródłem pogłębionej autorefleksji. Autorka podkreśla, iż „pragnąc być prawdziwym wychowawcą, w rozumieniu Montessori, nie wystarczy specjalistyczne, metodyczne przygotowanie. Należy zacząć pracę nad przemianą siebie” (s. 63).

Stosunkowo od niedawna podejmowanego w literaturze zagadnienia dotyczy tekst Stefana Kokocińskiego *O nauczaniu i uczeniu się w „zielonych szkołach” – uogólnienia, postulaty i wnioski*. Autor ukazuje poszczególne rodzaje form organizacyjnych procesu nauczania i uczenia się oraz wybrane formy do realizacji w „zielonych szkołach” (s. 65). Dostrzega potrzebę prowadzenia badań naukowych w tym zakresie, dyskusji oraz upowszechniania doświadczeń praktycznych na ten temat (s. 70).

Postulaty obejmujące *Zmiany w teleologii edukacyjnej XXI wieku* wysuwa w swoim artykule Teresa Wróblewska. Stwierdza ona: „Nauczyciele muszą być przygotowani do wykonywania przez siebie zawodu merytorycznie i posiadać umiejętności dydaktyczne. Znaczące jest więc rozwijanie zainteresowań poznawczych, samodzielnego myślenia i twórczej postawy nauczycieli” (s. 71).

Cele kształcenia w dydaktyce są także tematem tekstu Violetty Rodek (*Cele kształcenia w dydaktyce opartej na głównych ideach pedagogiki kultury w Drugiej Rzeczypospolitej. Historyczne inspiracje dla współczesnej polskiej dydaktyki*). Autorka skoncentrowała się na ukazaniu celów kształcenia funkcjonujących na gruncie międzywojennej dydaktyki jako dyscypliny opartej na głównych ideach pedagogiki kultury.

Z kolei Krystyna Liszka zaprezentowała w swoim wystąpieniu *Badania procesu konstruowania wiedzy studentów z zakresu dydaktyki ogólnej – wybrane problemy metodologiczne*. W tym nurcie warto wymienić także interesujący tekst pióra Barbary Dudel, który nosi tytuł *Kryteria doboru programu kształcenia*. Jest on prezentacją badań, które prowadzą do stwierdzenia, iż problem wyboru programu, a tym samym kryteriów jego oceny jest ciągle aktualny w pracy nauczyciela (s. 118).

Kolejne artykuły poświęcone zostały problematyce obejmującej pedagogikę przedszkolną i wczesnoszkolną. Są to teksty następujących autorów: Elżbiety Jaszczyszyn (*Edukacja ekologiczna dzieci w wieku przedszkolnym – projektowanie sytuacji i okazji edukacyjnych*), Agaty Jacewicz (*Diagnoza kompetencji społecznych dzieci 6-7 letnich*), Anny Kienig (*Male dziecko w nowym środowisku – rozwój kompetencji społecznych*), Elżbiety Szeffler (*Instrumentarium pracy pedagoga wczesnoszkolnego w kształtowaniu kompetencji czytelniczych uczniów*), Katarzyny Borawskiej-Kalbarczyk (*Prognozy edukacyjne uczniów ze szkół wiejskich w świetle ich językowych osiągnięć*), Bożeny Kołakowskiej (*Nauczanie problemowe drogą do dialogu edukacyjnego w kształceniu zintegrowanym w klasach początkowych*), Iwony Borawskiej (*Kształcenie zintegrowane – wyzwaniem dla nauczyciela*), Danuty Moroz (*Formy oceny opisowej w ocenianiu bieżącym*) i Barbary Chojnickiej-Synaszkó (*Reakcje uczniów klas czwartych na zmianę systemu oceniania: z opisowego na system punktowy*).

Problemem *Integralności treści kształcenia w kontekście dialogu kultur* zajęła się Alina Szwarz-Adamiuk. Autorka ukazuje wybrane możliwości realizacji zagadnień z zakresu edukacji wielokulturowej w zreformowanej szkole. Swoją uwagę skupia na ścieżkach edukacyjnych, które zostały wprowadzone w 1999 roku do polskich szkół. Stwierdza, że: „Integracja treści kształcenia to jedno z najważniejszych założeń reformy, a ścieżki edukacyjne, obok koncepcji nauczania zintegrowanego i blokowego, umożliwiają realizację tego postulatu” (s. 203).

Druga część tomu studiów została zatytułowana *Kształcenie zawodowe – szkolnictwo wyższe – „dziedziny zaniedbane”*. Tematyka zawartych w niej tekstów obejmuje problematykę z zakresu polityki oświatowej, prawa oświatowego, poradnictwa zawodowego oraz organizacji i zarządzania.

Rozważania tej części książki otwiera interesująca refleksja Zygmunta Wiatrowskiego *Reforma edukacji zawodowej w społecznym oglądzie*. Autor krytycznie ocenia szkolnictwo zawodowe w Polsce, zarówno na poziomie zasadniczym i średnim, jak i policealnym. Stwierdza on: „Jest to szkolnictwo, którego kondycja jest niezbyt dobra, i które nie ma przed sobą wyraźniejszych szans dalszego pomyślnego rozwoju w dotychczasowej strukturze organizacyjnej. Szczególnie dotkliwa jest okoliczność, że około 50% absolwentów szkół zawodowych rozpoczyna swoją karierę zawodową od zasiłku dla bezrobotnych” (s. 248). Jednocześnie w konkluzji przedstawia projekt przyszłego stanu edukacji zawodowej, który mógłby funkcjonować do 2020 roku (s. 248).

Zagadnienie związane z edukacją zawodową analizowane jest także w artykule Ryszarda Parzęckiego *Poradnictwo zawodowe dziedzina zaniedbana w edukacji*. Autor prezentuje analizę wyników badań obecności poradnictwa zawodowego w edukacji, które dostarczają czytelnikowi mało optymistyczny obraz problemu. W sytuacji społecznej, w której jednym z najbardziej palących problemów jest kwestia bezrobocia, prezentowana refleksja jest interesująca i bardzo wartościowa. R. Parzęcki formułuje ponadto osiem trafnych wniosków dla praktyki w tym zakresie (s. 261).

Ważnego problemu dotyczy artykuł Włodzimierza Goriszowskiego *Kształcenie menadżerów oświaty istotnym elementem skuteczności przeprowadzanych w Polsce reform*. Znajdujemy tu stwierdzenie: „Rośnie dysproporcja między oczekiwaniami społeczeństwa na nowoczesny system kształcenia dzieci i młodzieży, a możliwościami szkoły źle kierowanej, źle zarządzanej, powielającej wzorce z XIX i XX wieku” (s. 262). W konkluzji widzimy propozycję trójfazowego systemu kształcenia połączonego z doskonaleniem ustawicznym (s. 264). Jego efektem ma być przygotowanie specjalistów w pełni odpowiedzialnych za kształt polskiej oświaty.

Kolejny obszar zagadnień podejmowanych przez autorów stanowi szkolnictwo wyższe. W artykule wprowadzającym A. Karpińska zadaje pytanie: „Na ile (...) okoliczności, wynikające czy to z funkcjonowania uczelni licencjackich i akademickich, państwowych i niepaństwowych, czy to szkół zawodowych różnego typu i szczebla, doboru kadry, stylów i warunków studiowania, jakości kształcenia, stwarzają szansę na sukces edukacyjny, a w jakich przypadkach stanowią zarzewie niepowodzenia?” (s. 21). Ten problem stał się mottem rozważań szeregu artykułów zamieszczonych w prezentowanej pracy.

Interesujący tekst Marii Kozielskiej *Zmiany stylu studiowania i warunków edukacji akademickiej w uczącym się społeczeństwie* jest analizą problemów ważnych w aspekcie tworzenia warunków dla edukacji realizowanej na drodze dialogu, interakcji i komunikacji, przy respektowaniu indywidualnych stylów poznawczych studentów. Autorka zawarła w pracy rozważania, które obejmują klasyfikacje stylów uczenia się i studiowania w aspekcie strategii edukacyjnych uwzględniających wspomaganie studentów za pomocą technik komputerowych.

W okresie przechodzenia z dotychczasowego systemu pięcioletnich studiów magisterskich na system studiów dwustopniowych, szczególnie ważne są badania prowadzone w tym zakresie. Zostały one przeprowadzone na Uniwersytecie Gdańskim przez Teresę Bauman (*Studia magisterskie i licencjackie – komplementarność i zróżnicowanie*).

Z kolei nad *Paradoksami rozwoju systemu kształcenia wyższego* zastanawia się Irina Surina. Píše: „Dziś można twierdzić, że rozwiązanie paradoksów pozwala prognozować następstwa ich ewentualnego rozwoju, czyli określać ich oddziaływanie na efektywność funkcjonowania systemu kształcenia wyższego w Polsce” (s. 293).

Tekst Anny Krajewskiej *Rynkowa koncepcja jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym – szansa czy zagrożenie* jest analizą i prezentacją koncepcji, która jest - zdaniem autorki - „(...) szansą dla władz i społeczności akademickiej współczesnej szkoły wyższej i wyrazem ich odpowiedzialności wobec społeczeństwa za skutki podejmowanych działań (...)” (s. 303).

Z perspektywy socjologicznej - a dokładniej katolickiej nauki społecznej - szkole wyższej przygląda się Tadeusz Bąk (*Szkola wyższa miejscem integralnej formacji*). Postrzega szkołę wyższą jako „miejsce formacji kreatorów nowej rzeczywistości społecznej” (s. 304). Formuluje ponadto szereg celów integralnej formacji człowieka (s. 310).

Z kolei Aleksandra Błachnio w artykule *Podmiotowe kształcenie w uczelni wyższej* postrzega podmiotowość jako „nową strategię rozwojową” (s. 314), natomiast stymulację własności podmiotowych jako „nową ofertę kształcenia” (s. 318).

W kolejnych dwóch artykułach myślą przewodnią stał się dialog. Są to teksty: Elżbiety Okońskiej *Dialog akademicki – obszar „głębokiej zmiany”* oraz Doroty Jankowskiej *Pracownicy naukowo-dydaktyczni wobec dialogu w murach uczelni*.

Dalsze rozważania zamieszczone w książce są poświęcone nauczycielom akademickim. Wskazać tu należy refleksje: Ryszarda Cierzniewskiej *Nauczyciele akademicy w tle reformy szkolnictwa wyższego* i Reginy Abakanowicz *Oczekiwania studentów w stosunku do nauczycieli akademickich w oparciu o wewnętrzną ewaluację*, który jest prezentacją badań przeprowadzonych przez autor-

kę wśród 334 respondentów (s. 360-368). Autorka wysuwa kilka ciekawych wniosków skierowanych do nauczycieli akademickich.

Barbara Sitarska (*Projektowanie sytuacji edukacyjnych przez studentów pedagogiki a efektywność procesu kształcenia w szkole wyższej*) przedstawia dylematy współczesnej dydaktyki, a w tym kontekście zajmuje się projektowaniem sytuacji edukacyjnych oraz odnosi je bezpośrednio do efektywności kształcenia. Zwraca ponadto uwagę na kształtowanie u studentów „(...) postawy do własnego rozwoju w sensie gotowości do podejmowania zadań twórczych” (s. 380).

Z kolei Walentyna Wróblewska proponuje refleksje nad *Autoedukacją studentów jako przedmiotem badań dydaktyki szkoły wyższej*. Postuluje konieczność prowadzenia badań w zakresie tego problemu. Stwierdza: „Odczuwa się potrzebę określenia stanu autoedukacji, szczególnie osób studiujących i kończących studia pedagogiczne” (s. 393).

W końcowej części pracy tekst z zakresu polityki społecznej, a właściwie jej pewnego obszaru, prezentuje Małgorzata Furmańska (*Priorytety edukacyjne w polityce oświatowej*), natomiast Piotr Chałas pisze na temat: *Prawa oświatowego w ocenie dyrektorów szkół – wybrane aspekty*.

Pracę konkluduje tekst Jerzego Niemca, który nosi tytuł *Edukacja wobec realiów, tendencji, integracji i reformy*. Profesor w podsumowaniu stwierdza: „Tym razem wielokrotnie podkreślano uwikłanie prac związanych z narodowym oświeceniem w cztery kategorie nader złożonych kontekstów współczesnej egzystencji ludzi. Bogato ilustrowane przykładami liczne prezentacje dotyczyły skomplikowanych realiów, jakie mają aktualnie miejsce tak w mikro- jak też i makroskali, odnotowywano w lokalnych środowiskach jak i na światowej arenie, negatywnych wydarzeń. Na szczególną uwagę zasługują wyodrębniane liczne (stare i nowe) tendencje oświatowe. Analizowano ich wartość, realne dla naszego kraju możliwości ich wprowadzania oraz stopień realizacji już zaakceptowanych, w praktyce szkolnej” (s. 411). Cytowane słowa precyzyjnie odzwierciedlają cele i efekty wypracowane podczas III Augustowskich Spotkań Naukowych. Stanowią także zaproszenie do refleksji i kolejnych konferencji, których organizowanie jest uzasadnione jawiącymi się w tym obszarze problemami.

Bardzo trudno jest w krótkim tekście recenzji oddać wartość wielu zróżnicowanych tematycznie artykułów. Zatem konieczne było przybliżenie treści poszczególnych wypowiedzi. Mam świadomość, że oddanie walorów tomu studiów nie jest w pełni możliwe. Recenzowana publikacja jest godna szczególnej uwagi. Teksty w niej zamieszczone napisane są rzetelnie i fachowo, dotyczą szeroko rozumianych problemów współczesnej edukacji, a rozważania w nich zawarte opierają się na starannie dobranej literaturze naukowej. Wszystko to sprawia, że pracę napisaną pod redakcją profesor Anny Karpińskiej *Edukacyjne obszary „głębokiej zmiany” w dialogu i perspektywie* chciałabym polecić szerokiemu

spektrum odbiorców. Powinny ją przeczytać przede wszystkim osoby naukowo i praktycznie związane z obszarem edukacji, a także rodzice oraz wszystkie inne osoby, które nie pozostają obojętne wobec problemów edukacji we współczesnym świecie.

Beata Szluz